

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*¹

Anna Izabela Brzezińska²
Instytut Psychologii UAM w Poznaniu
Wydział Psychologii SWPS w Warszawie

Konrad Piotrowski
Wydział Psychologii SWPS w Warszawie

Streszczenie

Artykuł prezentuje wyniki badań nad formowaniem się statusu tożsamości wśród osób w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości. W badaniach wzięło udział 711 osób, należących do 4 grup wiekowych: 14 - 17 lat, 18 - 23 lata, 24 - 29 lat oraz 30 - 40 lat. Wyniki ujawniły, iż w przypadku dwóch młodszych grup wiekowych dominuje proces eksploracji, osoby z dwóch kolejnych grup są bardziej skoncentrowane na podejmowaniu i identyfikowaniu się z zobowiązaniami. Niezależnie od grupy wiekowej, stosunkowo rzadko pojawia się status tożsamości rozproszony, a wśród osób do 24 roku życia także status tożsamości przejętej. W kolejnych grupach wiekowych coraz mniejszy odsetek osób posiada status tożsamości ruminacyjno-moratoryjnej. Częstość występowania statusu tożsamości niezróżnicowanej oraz tożsamości osiągniętej jest podobna we wszystkich grupach wiekowych, z wyjątkiem grupy 18 - 23-latków, czyli studentów studiów stacjonarnych. W tej grupie status tożsamości osiągniętej występuje rzadziej, a tożsamości niezróżnicowanej częściej niż w pozostałych grupach.

A diagnosis of identity status in adolescence, emerging adulthood and early adulthood using the *Dimensions of Identity Development Scale (DIDS)*

Abstract

The paper presents the results of a research into the formation of identity statuses during the periods of adolescence, emerging adulthood and early adulthood. 711 individuals participated in the study, from 4 age groups: 14 to 17, 18 to 23, 24 to 29 and 30 to 40 years old. The results indicate that in the first two age groups the process of exploration is dominant, while participants from the latter two age groups focus on making commitments and identifying with them. Regardless of the age group, the status of diffused identity was rarely seen, as was the status of foreclosed identity in the groups below the age of 24. Also, the older the group, the lower the percentage of individuals with the ruminative moratorium identity status. The statuses of undifferentiated and achieved identity occurred with similar frequency in all age groups with the exception of 18-to-23-year-olds, i.e. full-time college students. In this group the status of achieved identity occurred less frequently than in the other age groups, while the reverse was true for undifferentiated identity.

¹ Artykuł przygotowany w ramach systemowego projektu badawczego finansowanego ze środków Unii Europejskiej - nr WND-POKL-01.03.06-00-041/08 pt.: *Ogólnopolskie badanie sytuacji, potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych* na lata 2008-2010. Lider projektu to Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, a partner naukowy - SWPS w Warszawie. Kierownik Zespołu Badawczego SWPS: prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska. Informacje o projekcie: www.aktywizacja2.swps.pl

² Kontakt z autorami: aibrzez@amu.edu.pl oraz konrad.piotrowski@swps.edu.pl

1. Wprowadzenie

Podejście psychologów do problematyki statusu tożsamości wyraźnie zmienia się w ostatnich latach. Sam konstrukt jest coraz częściej spostrzegany jako wrażliwy na dynamiczne relacje jednostki i środowiska (Schwartz, 2001). Stanowi to wyraźną zmianę w stosunku do klasycznych już dziś poglądów Jamesa Marcii (1966), który uważał, że wraz z zakończeniem okresu dorastania młody człowiek osiąga względnie stałą strukturę potrzeb, dążeń i celów oraz poglądów na temat siebie i otaczającego świata.

W obecnych czasach jesteśmy świadkami szeregu przemian struktury społecznej i stylów życia. Coraz wyraźniej zaznacza się nacisk na indywidualizm i samodzielne kreowanie własnej ścieżki rozwoju, a tym samym zmniejsza się otrzymywane wsparcie w tym zakresie, coraz mniejszą rolę odgrywają społeczne czy moralne autorytety. Zmiany te nie pozostają bez wpływu na kształtowanie się tożsamości jednostki, która musi radzić sobie w coraz bardziej złożonej rzeczywistości, jednocześnie „wybierając” z niej elementy istotne dla formowania własnej przyszłości.

2. Problem

Spośród wszystkich koncepcji, których twórcy za cel postawili sobie kontynuację pracy Erika H. Eriksona (1950, 1964), największą popularność zyskała opracowana przez Jamesa Marcie (1966) teoria statusów tożsamości. Podstawowy mechanizm formowania się określonego statusu tożsamości zakłada według Marcii (1966, 1980) sekwencyjne następowanie dwóch procesów. Pierwszy z nich to eksploracja społecznego i fizycznego otoczenia czyli „próbne” podejmowanie różnorodnych ról społecznych, eksperymentowanie z dostępnymi stylami życia, badanie granic swoich i innych ludzi. Drugi to podejmowanie decyzji, dokonywanie wyboru i przyjmowanie na siebie związanych z tym zobowiązań w zakresie określonych w procesie eksploracji obszarów oraz angażowanie się w ich realizację.

Wychodząc od założenia o istotnej roli eksploracji i zobowiązania w procesie osiągnięcia statusu tożsamości Marcia uznał, iż kryzys okresu adolescencji może się zakończyć przez przyjęcie przez młodego człowieka jednego z czterech statusów tożsamości - tożsamości osiągniętej, przejętej, rozproszonej bądź moratoryjnej, co

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

uwarunkowane jest występowaniem bądź niewystępowaniem obu procesów (por. Brzezińska, Appelt, Ziółkowska, 2008). Wraz z zakończeniem budowania tożsamości i podjęciem ról społecznych okresu dorosłości młody człowiek wchodzi w kolejną fazę rozwoju - wczesną dorosłość.

Do niedawna sądzono (por. Schwartz, 2001), że tożsamość zbudowana w okresie dorastania jest względnie stała. Wyniki badań (np. Waterman, 1999; Bosma, Kunnen, 2001) wskazują jednak, że także po okresie adolescencji zachodzi intensywny proces kształtowania się i przekształcania tożsamości, powiązany między innymi z nowymi rolami i zadaniami, jakie podejmuje wtedy jednostka (np. jeden lub kilka bliskich związków, małżeństwo, rodzicielstwo, zmiana charakteru i miejsca pracy, kontynuowanie edukacji w różnych formach czy trybach). Tożsamość na żadnym etapie życia nie jest czymś ustalonym, podlega zmianom, jest przebudowywana, modyfikowana, może się rozpaść, np. pod wpływem wydarzeń krytycznych czy traumatycznych, aby zostać następnie ukształtowana czy zintegrowana na nowym poziomie.

Badania nad rozwojem tożsamości w okresie post-adolescencyjnym są aktualnie pod dużym wpływem opracowanej przez Jeffrey'a Jensa Arnetta (2000) teorii wylaniającej się dorosłości (*emerging adulthood*). Autor sugeruje, iż w związku ze zmianami społeczno – kulturowymi, zwłaszcza w społeczeństwach rozwiniętych i rozwijających się, pojawiła się nowa, nieobecna wcześniej faza w rozwoju, występująca pomiędzy okresem adolescencji a okresem wczesnej dorosłości, która wiąże się z przedłużeniem fazy moratorium i odroczeniem podejmowania trwałych zobowiązań, a tym samym odroczeniu podlega także uformowanie się tożsamości jednostki.

Dla rzeszy młodych ludzi żyjących w obecnych czasach, twierdzi Arnett (2000), okres pomiędzy 18 a 29/30 rokiem życia (zwłaszcza do 25 r. ż.) to czas głębokich zmian. Działania w tym okresie wiążą się z dalszym uzyskiwaniem wykształcenia (po ukończeniu szkoły średniej) oraz pierwszych doświadczeń zawodowych, które będą owocować dopiero w kolejnych latach. Pod koniec tego okresu, a więc pod koniec trzeciej dekady życia, większość ludzi ma już stosunkowo dobrze określone cele życiowe i perspektywę ich realizacji oraz podejmuje decyzje o względnie trwałych skutkach dla swego funkcjonowania. Ta stosunkowo krótka faza

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

przejściowa stanowi według Arnetta specyficzny i różniący się zarówno od adolescencji, jak i od wczesnej dorosłości okres w rozwoju człowieka, charakteryzujący się wielością zmian, nakładaniem się ich na siebie i eksploracją możliwych stylów życia.

Arnett (*op. cit.*) zwraca uwagę na zmiany w zakresie wieku wchodzenia w związki małżeńskie, wieku, w którym przychodzi na świat pierwsze dziecko, coraz częstsze podejmowanie kształcenia na wyższych szczeblach nauczania zaraz po ukończeniu szkoły średniej i traktuje je jako przejawy transformacji dokonujących się w społeczeństwach kultury zachodniej w ostatnich dekadach. Te zmiany wpłynęły na rozwój w okresie rozpoczynającym się ok. 18/19 roku życia, zmniejszając motywację młodych ludzi do angażowania się w dorosłe role społeczne i doprowadziło do ich odraczania w czasie.

Zmiany takie obserwuje się nie tylko w Stanach Zjednoczonych, ale także w wielu krajach europejskich (Buhl, Lanz, 2007; Lanz, Tagliabue, 2007; Macek, Bejcek, Vanickova, 2007). Także w naszym kraju można obserwować coraz późniejsze podejmowanie ról i zadań okresu dorosłości. Jak podaje Główny Urząd Statystyczny (GUS, 2007, 2008): (1) okres najwyższej płodności kobiet przypada na 25 - 29 r. ż., podczas gdy jeszcze w latach 90-tych najwięcej kobiet rodziło swoje pierwsze dziecko w wieku 20 - 24 lat, wyraźnie zwiększyła się także liczba porodów u kobiet 30 - 34-letnich, jednocześnie od początku lat 90-tych pięciokrotnie zwiększył się odsetek matek z wyższym wykształceniem, (2) zwiększył się średni wiek osób zawierających małżeństwo: w latach 90-tych średni wiek mężczyzn wynosił 25 lat, aktualnie 27,5, średni wiek kobiet wynosi obecnie 25,4, podczas gdy w latach 90-tych było to 22,6 lat, (3) zwiększa się wykształcenie osób decydujących się na zawarcie małżeństwa, obecnie 34% kobiet i 25% mężczyzn wchodzących w związek małżeński legitymuje się wykształceniem wyższym, podczas gdy w latach 90-tych było to odpowiednio 4% i 5%, (4) odsetek osób studiujących zwiększył się w latach 1990-2004 z 12,9% do 46,4%. Te i inne przekształcenia społeczno - demograficzne, koncentracja na edukacji oraz odraczanie podjęcia stałej pracy i założenia rodziny, sprawia, że wydłuża się okres moratorium w formowaniu się tożsamości, a młodzi ludzie dłużej niż w poprzednich latach pozostają w fazie eksploracji.

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Przedłużający się okres moratorium może mieć także swoje podłoże w cechach jednostki. Niezdolność do poznawczego opracowania i zrozumienia coraz bardziej złożonej i dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości czy poczucie zagubienia mogą przyczyniać się do wzrostu poziomu lęku bądź agresji oraz doprowadzić do wycofywania się z aktywności i zaburzeń w kształtowaniu się tożsamości (por. Brzezińska, Piotrowski, Garbarek, Karowska, Muszyńska, 2010 – w druku).

Również indywidualna gotowość do zmiany ma związek z formowaniem się tożsamości. Kristine Anthis i Joseph LaVoie (2006) wskazują, że zachodzi istotny związek pomiędzy wysokim poziomem gotowości do zmiany a dwoma statusami tożsamości - moratoryjną oraz osiągniętą. Oznaczałoby to, iż wysoka gotowość do zmiany uruchamia przede wszystkim działania o charakterze eksploracyjnym.

Rozwój tożsamości w okresie dorosłości jest silnie powiązany z celami, jakie stawia przed sobą jednostka oraz ich późniejszą realizacją. Cele te są często powiązane z zadaniami rozwojowymi charakterystycznymi dla danego etapu życia (Pulkkinen, Nurmi, Kokko, 2002), a rozwój tożsamości odbywa się poprzez eksplorację tych obszarów i podejmowanie stosownych decyzji oraz zobowiązań. Jak więc łatwo wywnioskować, unikanie zobowiązań prowadzi do przedłużania fazy eksplorowania i oddziaływać na częstość występowania poszczególnych statusów tożsamości w populacji młodych ludzi.

W polskich badaniach nad kształtowaniem się statusu tożsamości młodzieży w wieku osiemnastu lat (Liberska, 2007), prowadzonych od 1989 do 2004 roku, zaobserwowano następujące zależności: (1) najczęściej występującym statusem tożsamości była tożsamość nadana, następnie tożsamość osiągnięta, moratoryjna i dyfuzyjna; hierarchia ta była stała w kolejnych badaniach prowadzonych w okresie 14 lat, (2) badania wskazują na zwiększający się odsetek osiemnastolatków mających status tożsamości moratoryjnej (z 9,5% w roku 1989, do ponad 20% w roku 2004), (3) zaobserwowano zmiany w zakresie częstości występowania tożsamości dyfuzyjnej / rozproszonej (4,5% w roku 1989, 9% w 2004), (4) w przypadku tożsamości osiągniętej zaobserwowano spadek częstości jej występowania wśród badanych (z 62% w roku 1989 do 42% w roku 2004).

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Obserwowane zmiany w zakresie formowania się tożsamości i jej większej niż wcześniej sądzono dynamiki, wymogły na badaczach rozwijanie nowych podejść i metod badawczych. Jedną z najnowszych koncepcji statusów tożsamości jest opracowany przez badaczy z Uniwersytetu Katolickiego w Leuven w Belgii (m.in. Luyckx, Goossens, Soenens, 2006; Luyckx, Goossens, Soenens, Beyers, 2006) *Model Podwójnego Cyklu Formowania się Tożsamości (Dual-Cycle Model of Identity Formation)*. Autorzy, analizując i integrując różne doniesienia badawcze, uznali, że wprowadzone przez Marcję pojęcia eksploracji i zobowiązania należy precyzyjniej zdefiniować i wyróżnić ich bardziej szczegółowe kategorie (por. Brzezińska, Appelt, Ziółkowska, 2008; Brzezińska, Piotrowski, 2009a).

Eksploracja, ujmowana klasycznie, jako stopień, w jakim młodzi ludzie przeszukują i badają różne alternatywy w odniesieniu do swych osobistych celów, określona została jako eksploracja wszerz (*exploration in breadth*). Inni badacze (np. Meeus, ledema, Maassen, 2002) podkreślali jednak, że eksploracja może za sobą pociągać dogłębną analizę już istniejących zobowiązań i wyborów podjętych przez jednostkę - jest to tak zwana eksploracja w głąb (*exploration in depth*). Nawet po podjęciu stosownych zobowiązań dorastający kontynuują zbieranie informacji na ten temat, omawiają swoje wybory z innymi ludźmi, poszukują informacji na temat doświadczeń innych osób. Dzięki temu na bieżąco oceniają podjęte zobowiązania i określają, w jakim zakresie są one dopasowane do ich oczekiwań i aspiracji. Pomimo tego, że eksploracja jest na ogół uważana za działanie adaptacyjne (Waterman, 2007; Schwartz, Zamboanga, Weisskirch, Rodriguez, 2009), pojawiają się także doniesienia o jej związkach z lękiem i trudnościami z podejmowaniem zobowiązań (Luyckx, Schwartz, Berzonsky, Soenens, Vansteenkiste, Smits, Goosens, 2008). Dlatego wyróżniono także wymiar eksploracji ruminacyjnej (*ruminative exploration*), który pozwala na diagnozę trudności rozwojowych związanych z formowaniem się tożsamości.

Podejmowanie zobowiązań (*commitment making*) zostało pierwotnie określone jako stopień, w jakim adolescenti dokonali wyborów dotyczących kwestii istotnych z punktu widzenia kształtowania się ich tożsamości. Już dawno Grotevant (1987) podkreślał, że należy zwracać uwagę nie tylko na sam fakt podjęcia stosownych zobowiązań, ale również na stopień, w jakim adolescenti identyfikują się

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

z podjętymi zobowiązaniami i mają poczucie pewności siebie realizując owe zobowiązania - jest to tak zwana identyfikacja z podjętymi zobowiązaniami (*identification with commitment*).

Uwzględniając tych pięć wymiarów, można według autorów modelu opisać formowanie się tożsamości odwołując się do dwóch powiązanych wzajemnie cykli (por. Brzezińska, Piotrowski, 2009a). Podstawowa różnica między dwufazowym modelem Marcii a dwucyklicznym modelem Luyckxa i wsp. polega na tym, iż w tym pierwszym eksploracja to proces typowy dla wczesnej fazy dorastania, podczas gdy zobowiązanie następuje później. W drugim natomiast modelu eksploracja i zobowiązanie to dwa współzależne od siebie procesy, przeplatające się w całym okresie dorastania na coraz wyższym jakościowo poziomie, czego efektem jest uzyskanie – przy pomyślnym przebiegu całego procesu - dojrzałej (wg Marcii – osiągniętej) tożsamości. Charakteryzuje się ona bogatym i zróżnicowanym doświadczeniem (efekt eksploracji) oraz dojrzałością, w tym pewnością w podejmowaniu decyzji dotyczących własnego życia i siebie.

W badaniach prowadzonych przez zespół z Leuven (m. in. Luyckx, Schwartz, Berzonsky, Soenens, Vansteenkiste, Smits, Goossens, 2008) wykazano, iż wraz z wiekiem spada natężenie eksploracji, natomiast rośnie poziom podejmowania zobowiązań i identyfikacji z nimi, co z punktu widzenia kształtowania się statusu tożsamości każe sądzić, że wraz z wiekiem zmniejsza się częstość występowania statusu tożsamości moratoryjnej czy rozproszonej na rzecz statusu osiągniętego lub przejętego.

Związki z formowaniem się tożsamości zaobserwowano także w przypadku czynników środowiskowych, związanych z podejmowaniem i realizacją ról charakterystycznych dla osób dorosłych (Luyckx, Schwartz, Goossens, Pollock, 2008). Osoby, które są aktywne zawodowo odznaczają się wyższymi wynikami na skali identyfikacji z zobowiązaniem, podczas gdy osoby niepracujące i kontynuujące edukację skoncentrowane są raczej na procesie eksploracji. Tak więc zarówno wiek, jak i środowisko życia i rozwoju wiążą się z wymiarami tożsamości, a tym samym z jej statusem. W badaniach prowadzonych przez autorów niniejszego opracowania (Brzezińska, Piotrowski, 2009b – w druku; Brzezińska, Piotrowski, Garbarek - Sawicka, Karowska, Muszyńska, 2010 – w druku) wiek osób badanych korelował

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

ujemnie z natężeniem eksploracji, a dodatkowo z podejmowaniem i identyfikacją z zobowiązaniami.

W swoich badaniach, w których udział wzięli uczniowie liceów oraz studenci, autorzy *Modelu Podwójnego Cyklu* (Luyckx, Schwartz, Berzonsky, Soenens, Vansteenkiste, Smits, Goosens, 2008), zaobserwowali sześć różnych statusów tożsamości (por. Brzezińska, Piotrowski, 2009a – w druku). Porównanie odsetka osób z obu grup porównawczych należących do poszczególnych statusów pokazało, że w grupie studentów częściej pojawiały się statusy tożsamości rozproszonej i nieodróżnicowanej, co wskazywać może na modyfikujący wpływ podjęcia studiów wyższych na formowanie się tożsamości. Jednostki takie odrzucają wcześniejsze zobowiązania, jednak nie podejmują kolejnych. Okres studiów (zwłaszcza pierwsze lata) może więc stanowić czynnik uruchamiający kolejny kryzys tożsamości w przypadku osób, które rozwiązały go w okresie adolescencji oraz warunkować jego przedłużenie, gdy kryzys ten nie został dotąd rozwiązany.

Analizy prezentowane w niniejszym opracowaniu mają na celu zaprezentowanie związków formowania się tożsamości i jej statusu z wiekiem, zwłaszcza różnic i podobieństw pomiędzy osobami znajdującymi się w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości.

3. Pytania badawcze

Pierwsza grupa pytań badawczych odnosi się do wymiarów tożsamości będących przedmiotem badań, zwłaszcza w kontekście różnic pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi. Są to pytania następujące: (1) Jakie wartości przyjmują wymiary tożsamości w poszczególnych grupach wiekowych?; (2) Jakie podobieństwa i różnice w zakresie wymiarów tożsamości występują pomiędzy osobami z różnych grup wiekowych?; (3) Jaka jest struktura tożsamości osób w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości?

Druga grupa pytań badawczych związana jest ze statusami tożsamości, czyli konfiguracją poszczególnych wymiarów. W tym przypadku interesuje nas uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania: (1) Czy statusy tożsamości uzyskane z zastosowaniem skali *DIDS* przez jej twórców występują także w naszym kraju, a więc czy można mówić o ich powszechnym występowaniu?; (2) Które ze statusów

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

tożsamości występują najczęściej w poszczególnych grupach wiekowych?; (3) Czy można zaobserwować różnice pomiędzy grupami wiekowymi w zakresie częstości występowania poszczególnych statusów?

4. Osoby badane

W badaniu wzięło udział 711 osób w wieku od 14 do 40 lat. W próbie znalazło się 62% kobiet (440 osób) oraz 38% mężczyzn (270 osób). Osobami badanymi byli: uczniowie gimnazjów (88 osób - 12,38% próby), liceów (152 osoby - 21,38%), studenci (235 osób - 33,05%, w tym 74 studentów studiów niestacjonarnych i 162 studentów studiów stacjonarnych) oraz osoby, które zakończyły już proces edukacji (aktualnie się nie uczą) (236 osób - 33,19%)³.

Na potrzeby analiz prezentowanych w niniejszym artykule wszystkie osoby badane zostały podzielone na cztery grupy wiekowe: (1) 14-17 lat ($n = 152$; $M = 15,82$, $sd = 1,08$), (2) 18-23 lata ($n = 309$; $M = 19,98$, $sd = 1,56$), (3) 24-29 lat ($n = 105$; $M = 26,40$, $sd = 1,63$), (4) 30-40 lat ($n = 145$; $M = 34,82$, $sd = 3,45$). Podział ten podyktowany został chęcią przyjrzenia się strukturze tożsamości osób w różnych okresach rozwojowych: fazie adolescencji (grupa 1), pierwszej i drugiej fazie wylaniającej się dorosłości (grupy 2 i 3; por. Arnett, 2000) oraz wczesnej dorosłości (grupa 4).

5. Narzędzie badawcze: *Skala Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*

Zastosowane narzędzie pozwala na pomiar położenia jednostki na pięciu wymiarach postulowanych przez Koena Luyckxa i współpracowników (Luyckx, Schwartz, Berzonsky, Soenens, Vansteenckiste, Smits, Goosens, 2008): eksploracji wszerz (EW), eksploracji w głąb (EG), eksploracji ruminacyjnej (ER), podejmowania zobowiązania (PZ) oraz identyfikacji z zobowiązaniem (IZ). Szczegółowy opis teoretycznych podstaw Skali oraz jej konstrukcji i polskiej adaptacji można znaleźć w artykule Brzezińskiej i Piotrowskiego (2009a).

³ Badania w roku 2009 przeprowadzili studenci Instytutu Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: mgr o. Tomasz Franc, mgr Elżbieta Garberek-Sawicka, Kamila Karowska, Kinga Muszyńska, Dorota Nowak, Katarzyna Piguła, Piotr Świątkowski i Mateusz Wiliński oraz pracownicy Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie - mgr Radosław Kaczan i mgr Konrad Piotrowski.

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Ustosunkowując się do każdego z twierdzeń można otrzymać od 1 do 6 punktów. Obliczając wyniki zgodnie z kluczem uzyskuje się pięć oddzielnych wyników, po jednym dla każdej skali. Wynikiem skali jest średnia liczba punktów uzyskana w skali. Z tego powodu wynik minimalny dla każdej skali wynosi 1, wynik maksymalny równy jest 6. Ponieważ narzędzie służy do pomiaru pięciu odrębnych (choć związanych ze sobą) czynników nie oblicza się wyniku ogólnego. Żadna z pozycji nie jest kodowana odwrotnie. Wysokie wyniki oznaczają wysokie natężenie eksploracji bądź zobowiązania (w zależności od skali), wyniki niskie oznaczają niskie natężenie zmiennych. Dla każdej osoby badanej możliwa jest zarówno analiza oddzielnych wyników, jak i analiza profilu zmiennych.

6. Wyniki badań

6.1. Rzetelność podskal *DIDS* w grupach wiekowych

Analiza rzetelności poszczególnych skal w grupach wiekowych (Tab. 1), przy zastosowaniu współczynnika alfa-Cronbacha, pozwala postawić dwa podstawowe wnioski. Po pierwsze, skale dotyczące zobowiązania (PZ, IZ) są bardziej rzetelne niż skale dotyczące eksploracji (EW, EG, ER); po drugie, rzetelność skal eksploracji jest najniższa w grupie wiekowej 14-17 lat (choć nadal są to wartości które można uznać za wystarczająco wysokie). W grupach osób starszych (18-40 lat) niemal wszystkie współczynniki alfa są wyższe niż 0,70, pozwalając uznać *Skalę Wymiarów Rozwoju Tożsamości* w jej obecnej formie za narzędzie rzetelne w badaniach z udziałem osób w okresie wylaniającej się i wczesnej dorosłości.

Tab. 1. Wartości współczynnika alfa-Cronbacha w grupach wiekowych

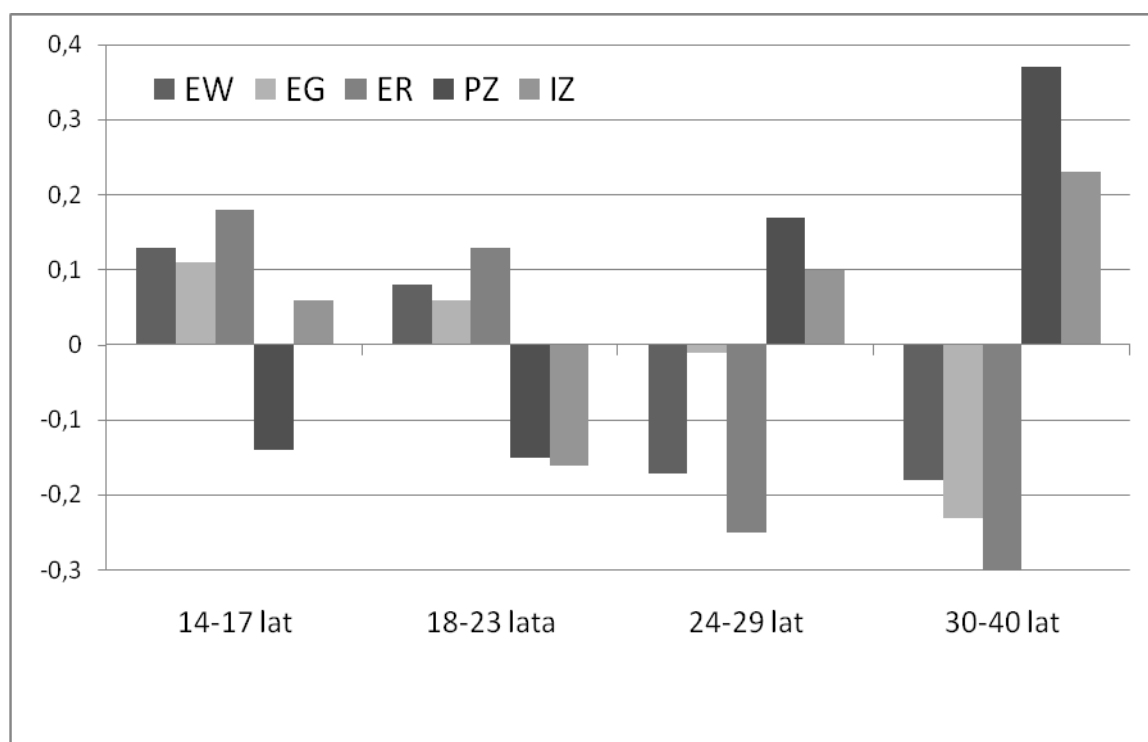
Podskala DIDS	14 – 17 lat (n = 152)	18 – 23 lata (n = 309)	24 – 29 lat (n = 105)	30 – 40 lat (n = 145)
1. EW: Eksploracja „wszerz”	0,69	0,77	0,83	0,74
2. EG: Eksploracja „w głąb”	0,66	0,71	0,70	0,73
3. ER: Eksploracja ruminacyjna	0,74	0,77	0,82	0,80
4. PZ: Podejmowanie zobowiązania	0,89	0,87	0,87	0,88
5. IZ: Identyfikacja z zobowiązaniem	0,85	0,85	0,86	0,85

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski

6.2. Poziom wymiarów tożsamości w grupach wiekowych

Uzyskane wyniki poddane zostały procedurze standaryzacji, dzięki czemu możliwe było porównanie wyników w każdej grupie wiekowej ze średnią dla całej badanej próby (Rys. 1).

W przypadku każdego z wymiarów tożsamości, występują istotne różnice międzygrupowe (por. Tab. 2). Wyniki testów *post-hoc* pozwalają na bardziej wnikliwą analizę uzyskanych zależności. Osoby należące do grupy wiekowej I i II nie różnią się od siebie na wymiarach EW, ER i PZ, podobnie osoby z grup III i IV. Jednocześnie występuje wyraźna różnica pomiędzy grupami I i II oraz III i IV. Osoby z dwóch starszych grup wiekowych uzyskują istotnie wyższe wyniki w zakresie podejmowania zobowiązania i istotnie niższe w przypadku eksploracji wszerej oraz eksploracji ruminacyjnej niż osoby młodsze. W przypadku skali EG wyniki spadają w kolejnych grupach wiekowych, przy czym różnica zaznacza się szczególnie w odniesieniu do grupy IV, która różni się istotnie od wszystkich pozostałych.

Rys. 1. Wymiary tożsamości w grupach wiekowych – dane standaryzowane

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski

Ciekawą zależność uzyskano dla skali IZ. Tutaj jedyną grupą, która odróżnia się od pozostałych są osoby z grupy wiekowej II, które uzyskały wynik wyraźnie niższy niż średnia dla całej próby.

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Tab. 2. Wymiary tożsamości w grupach wiekowych - wyniki ANOVA i testów *post-hoc*

Skala	ANOVA	Wyniki porównania <i>post-hoc</i> (N-I-R)
EW	F(3,710) = 4,29; p < 0,01	(Gr. 1, Gr. 2) > (Gr. 3, Gr. 4)
EG	F(3,710) = 3,44; p < 0,05	(Gr. 1, Gr. 2, Gr. 3) > (Gr. 4)
ER	F(3,710) = 10,40; p < 0,001	(Gr. 1, Gr. 2) > (Gr. 3, Gr. 4)
PZ	F(3,710) = 11,41; p < 0,001	(Gr. 1, Gr. 2) < (Gr. 2, Gr. 3)
IZ	F(3,710) = 6,07; p < 0,001	(Gr. 2) < (Gr. 1, Gr. 2, Gr. 3)

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski

Podstawowym wnioskiem, jaki można wyprowadzić z przedstawionych wyników, jest fakt spadku natężenia wymiarów eksploracji (wszerz, w głąb i ruminacyjnej) oraz wzrost natężenia podejmowania zobowiązania w kolejnych grupach. W grupie osób w wieku od 18 do 23 lat (warto w tym miejscu zaznaczyć, że są to studenci studiów stacjonarnych) uwidacznia się niska identyfikacja z już podjętymi zobowiązaniami. Może to być wskaźnikiem postulowanej przez J. J. Arnetta (2000) niechęci osób w tej fazie życia - wylaniającej się dorosłości - do trwałego określenia swojej osoby. Studenci podejmują pewne zobowiązania przy jednocześnie wysokiej eksploracji innych obszarów funkcjonowania (EW) i najwyraźniej dominuje wśród nich poczucie, że to, w co już się zaangażowali nie spełnia do końca ich oczekiwań, stąd konieczność dalszego poszukiwania.

Osoby w okresie adolescencji (14-17 lat), pomimo podobieństwa do grupy 18-23 lata pod względem niemal wszystkich wymiarów tożsamości, silniej utożsamiają się z podjętymi zobowiązaniami, co może być przejawem silnej w tej fazie życia potrzeby określenia własnej osoby, dążenia do posiadania własnej hierarchii wartości i przywiązania do obrazu własnej osoby. Środowisko akademickie wydaje się niejako uwalniać młodzież od tego typu myślenia, a kontakt z nowym środowiskiem, nowymi ideami, ludźmi, stylami życia, sprawia, że młodzi ludzie przestają się identyfikować z tym, co „wybrali dla siebie” w przeszłości i poszukują nowych obszarów identyfikacji. Tak więc, rozpoczęcie edukacji na poziomie akademickim może być czynnikiem uruchamiającym kolejną fazę kryzysową w rozwoju jednostki, w której stare struktury ulegają dezorganizacji i rozbiciu, a młodzi ludzie koncentrują się na ponownej ich integracji na innym poziomie.

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Ważnym momentem w kształtowaniu się tożsamości osobowej jest wiek pomiędzy 24 a 29 r.ż., kiedy to większość osób kończy edukację, bądź kontynuuje ją na studiach podyplomowych czy niestacjonarnych, jednocześnie podejmując już stałą pracę zawodową bądź zakładając rodzinę. W tej grupie osób uwidacznia się przewaga zobowiązania i wyraźny, w porównaniu do osób młodszych, spadek eksploracji, przy czym dotyczy to głównie eksploracji wszerz i eksploracji ruminacyjnej. Pierwsze poważne i długotrwałe zobowiązania pozostają obszarami eksploracji w głąb, w którym to procesie jednostka decyduje, na ile są one spójne z jej potrzebami i wizją własnego życia.

Dopiero w trzeciej dekadzie życia (grupa wiekowa IV) można mówić o trwałym określeniu własnej osoby, kiedy to jednostki wyraźnie redukują eksplorację we wszystkich trzech obszarach oraz podejmują zobowiązania, z którymi się silnie identyfikują.

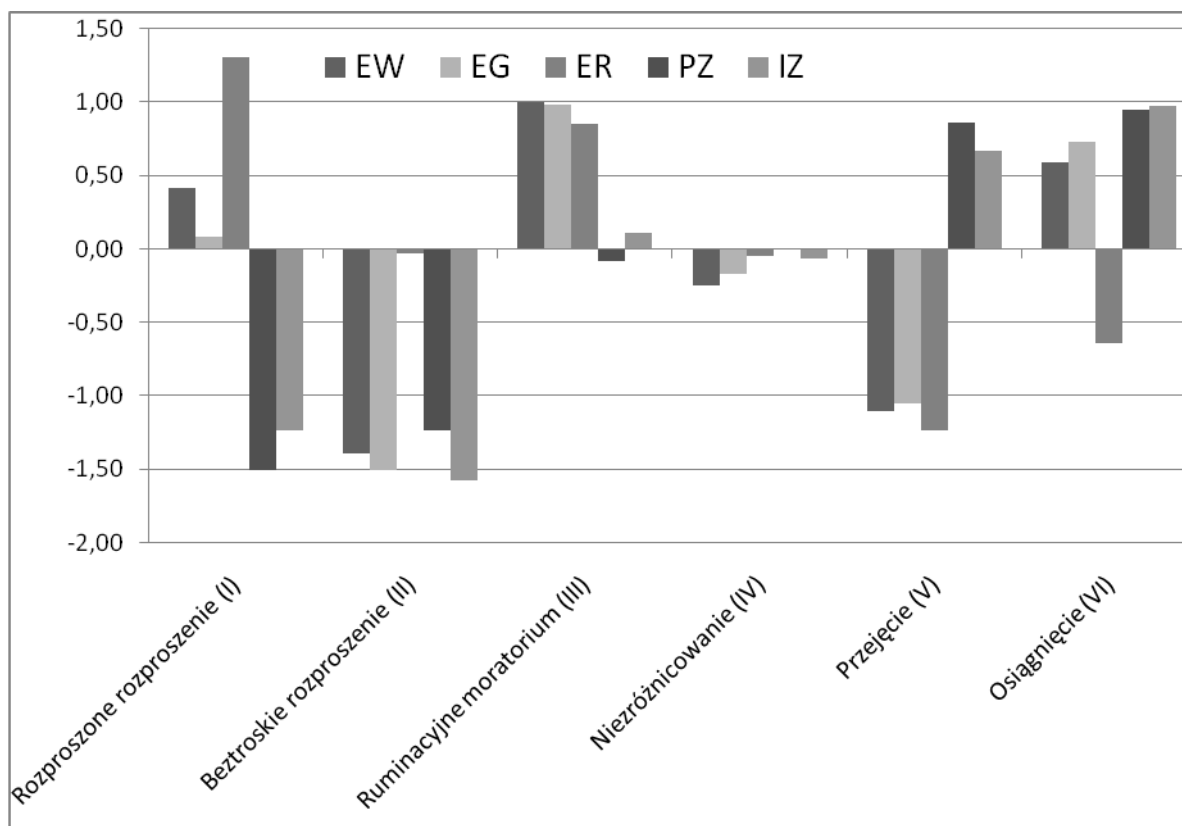
6.3. Wyodrębnione statusy tożsamości

W naszych badaniach postanowiliśmy sprawdzić, czy w próbie polskiej zostaną odtworzone statusy tożsamości uzyskane w badaniach prowadzonych przez twórców narzędzia wśród licealistów i studentów belgijskich. Dlatego też cała próba została podzielona na sześć skupień wg metody k-średnich. Sześć uzyskanych przez nas skupień odpowiada dokładnie tym, jakie opisali Luyckx i inni (Luyckx, Schwartz, Berzonsky, Soenens, Vansteenkiste, Smits, Goossens, 2008). Uzyskane skupienia, odpowiadające określonym statusom tożsamości przedstawia Rys. 2. Nazwy nadane przez nas wyodrębnionym skupieniom są identyczne z nazwami nadanymi przez zespół belgijski w celu ułatwienia porównania.

Podobnie, jak w badaniach Luyckx'a i współpracowników (2008), wśród statusów tożsamości nie pojawiło się skupienie, które można by określić jako moratorium „w czystej postaci”, tj. z wysokimi wynikami na skalach EW i EG oraz jednocześnie niskimi na skalach ER, PZ i IZ. Ujawniło się natomiast moratorium ruminacyjne, które charakteryzuje się wysokim wynikiem na skali ruminacyjnego moratorium.

Pomiędzy statusami tożsamości zaobserwowano istotne różnice w natężeniu wszystkich wymiarów: eksploracja wszerz [$F(5,710) = 250,07$; $p < 0,001$], eksploracja

w głąb [$F(5,710) = 261,71$; $p < 0,001$], eksploracja ruminacyjna [$F(5,710) = 259,53$; $p < 0,001$], podejmowanie zobowiązania [$F(5,710) = 323,81$; $p < 0,001$], identyfikacja z zobowiązaniem [$F(5,710) = 266,86$; $p < 0,001$].

Rys. 2. Statusy tożsamości uzyskane z wykorzystaniem danych standaryzowanych

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski

podobne w skupieniach „Beztroskie rozproszenie” oraz „Nieźródnicowanie”, (2) podejmowanie zobowiązania jest podobne w skupieniach „Ruminacyjne moratorium” i „Nieźródnicowanie” oraz „Przejęcie” i „Osiągnięcie”. Poniżej przedstawiona została ogólna charakterystyka osób należących do poszczególnych skupień.

Rozproszone rozproszenie (skupienie I, 86 osób - 12,1% próby): osoby należące do tego skupienia wydają się mieć wyraźne kłopoty w radzeniu sobie z kryzysem tożsamości, o czym świadczy najwyższy, w porównaniu do pozostałych grup, wynik na skali ER, przy jednocześnie dość niskich wynikach w pozostałych wymiarach eksploracji (EW, EG) i bardzo niskich wynikach na skalach zobowiązania. Osoby te, wydają się funkcjonować w „permanentnej terażniejszości”, nacechowanej obawami i lękiem przed przyszłością. Lęk ten może być albo wynikiem nazbyt ubogich zasobów osobistych albo układu czynników środowiskowych (por. Brzezińska, Piotrowski,

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Kaczan, Franz, Garbarek, Świątkowski, 2009), niemniej w przypadku tej grupy osób jest to czynnik dominujący i potencjalnie zaburzający proces dalszego rozwoju w kierunku statusów rozwojowo wyższych.

Beztroskie rozproszenie (skupienie II, 62 osoby - 8,7% próby): osoby z tego skupienia osiągają niskie wyniki na skalach EW, EG, PZ, IZ oraz umiarkowane na skali ER. Jednostki należące do tej grupy nie są więc skoncentrowane ani na eksploracji ani na podejmowaniu zobowiązań czy identyfikacji z nimi, jednocześnie nie odczuwają z tego powodu szczególnie silnych problemów z tego płynących (umiarkowany wynik ER), stąd określenie ich jako beztroskich (*carefree*). Wydaje się, że taka konfiguracja wymiarów może stanowić czynnik ryzyka w dążeniu do statusu tożsamości osiągniętej, z uwagi na bardzo niską eksplorację alternatyw, a bez udziału jakiegoś czynnika wspierającego (eksplorację bądź zobowiązanie, bądź też oba te procesy jednocześnie) istnieje zagrożenie w postaci trwania (fiksacji) w permanentnym kryzysie.

Ruminacyjne moratorium (skupienie III, 132 osoby - 18,6% próby): osoby mające taki właśnie status tożsamości skoncentrowane są na procesie eksploracji (wysokie wyniki EW, EG, ER) przy niewielkim zaangażowaniu w podejmowanie i identyfikację z zobowiązaniami (umiarkowane wyniki PZ, IZ). Są to więc osoby, które można określić jako „poszukujące”, choć również w ich przypadku (podobnie jak w skupieniu I), zaznaczają się obawy z tym związane i problemy z podejmowaniem zobowiązań.

Nieźródnicowanie (skupienie IV, 190 osób - 26,7% próby): osoby te odznaczają się umiarkowanymi wynikami na wszystkich wymiarach tożsamości bez dominacji któregośkolwiek z nich. Taki układ czynników może być przejawem znajdowania się w punkcie zwrotnym - przed zaangażowaniem się w proces eksploracji lub zobowiązania, a więc tuż przed zmianą statusu tożsamości. Z punktu widzenia przebiegu procesu zmian statusu tożsamości (por. Waterman, 1999), można określić takie osoby jako neutralne czy umiarkowanie zaangażowane zarówno w eksplorację, jak i zobowiązanie. Od układu czynników psychospołecznych zależy natomiast dalszy ich rozwój bądź to w kierunku statusów wyższych bądź niższych rozwojowo.

Przejęcie (skupienie V, 104 osoby - 14,6% próby): osoby te w bardzo niskim zakresie dokonują eksploracji alternatyw, bądź eksploracji już podjętych zobowiązań, nie doświadczają także w związku z nimi wątpliwości i obaw. Decyzje, które zostały

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

już podjęte uważają za słuszne i ostateczne, spełniające kryteria dopasowania pomiędzy jednostką i jej otoczeniem. Osoby mające status tożsamości przejętej okazują się odznaczać wysoką jakością życia i brakiem problemów emocjonalnych czy decyzyjnych (Brzezińska, Piotrowski, 2009b), tak więc można by uznać tak ukształtowaną strukturę tożsamości za sprzyjającą dalszemu rozwojowi. Problemy pojawić się jednak mogą w sytuacji, gdy jednostka trafi do nowego dla siebie środowiska, gdzie będzie zmuszona do zaadaptowania się do nowych wymagań i nowego stylu życia, bądź też doświadczy jakichś wydarzeń krytycznych, radykalnie zmieniających kontekst jej życia (np. utraci sprawność w wyniku wypadku, firma, którą prowadzi upadnie, zostanie zwolniona z dotychczasowego miejsca pracy). Osoby z tożsamością przejętą mają raczej sztywną strukturę osobowości, pasującą do aktualnych wymagań, lecz nieprzygotowaną do radzenia sobie w obliczu zmian.

Osiągnięcie (skupienie VI, 137 osób - 19,3% próby): osoby z tej grupy podjęły już stosowne zobowiązania oraz identyfikują się z nimi (wysokie wyniki PZ i IZ), jednocześnie nie zaprzestając poszukiwań (EW) oraz analizując, czy dotychczasowe zobowiązania są zgodne z ich oczekiwaniami. Stanowi temu towarzyszy niski poziom lęku i obaw związanych z własną przyszłością (ER). Są to więc osoby zadowolone ze swojej obecnej sytuacji, ale niewykluczające jej zmiany, gdy będzie to konieczne, możliwe bądź potrzebne. W przeciwieństwie do osób z skupienia V nie mają sztywnej struktury tożsamości, raczej wydaje się, że trwają przy podjętych zobowiązaniach, ponieważ uważają je za odpowiednie dla siebie.

6.4. Różnice wiekowe między wyodrębnionymi statusami tożsamości

Opisane powyżej skupienia o charakterystycznych statusach tożsamości zostały następnie porównane pod względem wieku osób do nich należących [χ^2 (15) = 46,50; $p < 0,001$], co pokazano w Tab. 3.

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Tab. 3. Wiek osób w wyodrębnionych skupieniach

Status tożsamości	14 – 17 lat n = 152 wiek M = 15,82, sd = 1,08		18 – 23 lata n = 309 wiek M = 19,98, sd = 1,56		24 – 29 lat n = 105 wiek M = 26,40, sd = 1,63		30 – 40 lat n = 145 wiek M = 34,82, sd = 3,45	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Rozproszone rozproszenie (n = 86)	24	15,8	41	13,3	10	9,5	11	7,6
Beztroskie rozproszenie (n = 62)	14	9,2	33	10,7	8	7,6	7	4,8
Ruminacyjne moratorium (n = 132)	34	22,4	61	19,7	18	17,1	19	13,1
Niezdifferentowanie (n = 190)	35	23,0	94	30,4	25	23,8	36	24,8
Przejęcie (n = 104)	12	7,9	32	10,4	20	19,0	40	27,6
Osiągnięcie (n = 137)	33	21,7	48	15,5	24	22,9	32	22,1
Razem	152	100	309	100	105	100	145	100

Źródło: opracowanie Konrad Piotrowski

Analizując dane znajdujące się w Tab. 3 „z góry na dół”, a więc w poszczególnych grupach wiekowych można zaobserwować, jaki odsetek osób z danej grupy należy do poszczególnych skupień.

W grupie osób najmłodszych (14-17 lat), najczęściej występującymi statusami tożsamości są: ruminacyjne moratorium (22,4%), niezdifferentowanie (23%) i osiągnięcie (21,7%), w grupie osób w wieku 18-23 lata: ruminacyjne moratorium (19,7%) oraz niezdifferentowanie (30,4%), w grupie 24-29 lat: niezdifferentowanie (23,8%) i osiągnięcie (22,9%), natomiast w grupie osób najstarszych (30-40 lat): niezdifferentowanie (24,8%), przejęcie (27,6%) i osiągnięcie (22,1%). Niezależnie od grupy wiekowej stosunkowo rzadko występują status tożsamości rozproszonej (w obu jej przejawach).

W badaniach Koena Luyckx'a i współpracowników, w których udział wzięli uczniowie szkół średnich i studenci (Luyckx, Schwartz, Berzonsky, Soenens, Vansteenkiste, Smits, Goossens, 2008) częstość występowania poszczególnych statusów przedstawiała się następująco:

(1) w grupie licealistów (M = 17,84; sd = 0,52): rozproszone rozproszenie (14%), beztroskie rozproszenie (14,2%), ruminacyjne moratorium (18,4%), niezdifferentowanie (22,4%), przejęcie (13,5%), osiągnięcie (14,4%),

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

(2) w grupie studentów ($M = 19,14$; $sd = 0,95$): rozproszone rozproszenie (13,9%), beztroskie rozproszenie (20,3%), ruminacyjne moratorium (7,6%), nieodróżnicowanie (29,1%), przejęcie (14,8%), osiągnięcie (14,3%).

Dane te można porównać z dwoma najmłodszymi grupami biorącymi udział w naszym badaniu. Wnioski płynące z tego porównania są następujące:

- w grupie 14-17-latków z próby polskiej i licealistów z próby belgijskiej:

- (a) w obu próbach najczęściej pojawiającymi się statusami były statusy tożsamości nieodróżnicowanej i ruminacyjno-moratoryjnej,
- (b) w obu próbach stosunkowo rzadko pojawiały się statusy tożsamości: rozproszone rozproszenie, beztroskie rozproszenie i przejęcie,
- (c) w próbie polskiej większy odsetek młodzieży posiada status tożsamości osiągniętej (21,7% vs 14,4%);

- w grupie 18-23-latków z próby polskiej i studentów z próby belgijskiej:

- (a) w obu próbach najczęściej pojawiającym się statusem był status tożsamości nieodróżnicowanej,
- (b) ujawniła się duża różnica pomiędzy próbami w odniesieniu do tożsamości ruminacyjno-moratoryjnej (19,7% w próbie polskiej vs 7,6% w próbie belgijskiej),
- (c) w próbie polskiej znacznie mniejszy odsetek osób posiada status beztroskie rozproszenie (10,7% vs 20,3%).

Przedstawione dane wskazują na liczne podobieństwa pod względem formowania się tożsamości pomiędzy młodzieżą polską i belgijską, co świadczy o zbliżonych sposobach radzenia sobie z kryzysem tożsamości w obu krajach, a z drugiej o rzetelności narzędzia w polskiej adaptacji.

Porównując osoby w wieku 14-17 lat oraz 18-23 lat warto zwrócić uwagę, iż w tej drugiej grupie większy jest odsetek osób mających status tożsamości nieodróżnicowanej, natomiast mniejszy jest procent osób z tożsamością osiągniętą. W przypadku pozostałych statusów tożsamości wartości procentowe są zbliżone w obu grupach. Rozpoczęcie nauki na studiach wyższych może się więc wiązać ze swego rodzaju „zawieszeniem” wcześniejszych zobowiązań i niepodejmowaniem kolejnych, do czasu zakończenia nauki. Świadczyć o tym może fakt, że w grupie osób w wieku 24-29 lat (w porównaniu do 18-23-latków) wyraźnie zwiększa się liczba osób

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

mających status tożsamości przejętej oraz osiągniętej, natomiast zmniejsza się liczba osób o tożsamości rozproszonej, moratoryjno-ruminacyjnej i nieodróżnicowanej. W grupie osób 30-40-letnich status tożsamości przejętej jest najczęściej występującym.

Spośród wszystkich wyodrębnionych statusów tożsamości, udział trzech z nich (rozproszone rozproszenie, beztroskie rozproszenie i ruminacyjne moratorium) jest coraz mniejszy w kolejnych grupach wiekowych. Status tożsamości nieodróżnicowanej i osiągniętej utrzymuje się na względnie stałym poziomie (z wyłączeniem grupy w wieku 18-23 lata), natomiast status tożsamości przejętej występuje coraz częściej w kolejnych grupach wiekowych.

7. Wnioski

Uzyskane wyniki wykazują duże podobieństwo do danych prezentowanych przez twórców skali *DIDS*, co przemawia za trafnością narzędzia. Najważniejsze wnioski ująć można w kilku punktach.

1. Wszystkie wymiary tożsamości zmieniają swoje natężenie w poszczególnych grupach wiekowych. Osoby, których głównym obszarem aktywności jest edukacja (gimnazjaliści, licealiści, studenci) uzyskują ogólnie wyższe wyniki na skalach eksploracji, natomiast w przypadku osób starszych dominuje podejmowanie i identyfikowanie się z zobowiązaniami.
2. Okres studiów charakteryzuje silna eksploracja i niska identyfikacja z podjętymi zobowiązaniami. W grupie studentów spada odsetek osób posiadających status tożsamości osiągniętej, natomiast wzrasta liczba osób z tożsamością nieodróżnicowaną.
3. Niezależnie od grupy wiekowej około 20% osób posiada status tożsamości osiągniętej.
4. Niezależnie od grupy wiekowej stosunkowo rzadko występują statusy: rozproszone rozproszenie oraz beztroskie rozproszenie. Wśród osób do 24 roku życia niewiele jest także osób z tożsamością przejętą.

Literatura

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Anthis, K. S., LaVoie, J. (2006). Readiness to change: a longitudinal study of changes in adult identity. *Journal of Research in Personality*, 40, 209 - 219.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55 (5), 469 - 480.

Brzezińska, A. I., Appelt, K., Ziółkowska, B. (2008). Psychologia rozwoju człowieka. W: J. Strelau, D. Doliński (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki* (s. 95 - 292). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009a – w druku). Polska adaptacja *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*.

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K., Garberek - Sawicka, E., Karowska, K., Muszyńska, K. (2010 – w druku). Zmienne podmiotowe i kontekstowe a wymiary tożsamości.

Bosma, H. A., Kunnen, S. E. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental Review*, 21, 39 - 66.

Buhl, H. M., Lanz, M. (2007). Emerging adulthood in Europe: common traits and variability across five European countries. *Journal of Adolescent Research*, 22 (5), 439 - 443.

Grotevant, H. D. (1987). Toward a process model of identity formation. *Journal of Adolescent Research*, 2, 203 - 222.

GUS (2007). *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznych Polski do 2007 roku*. Materiał dostępny na stronie internetowej: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_Sytuacja_demograficzna_2007.pdf

GUS (2008). *Podstawowe informacje o rozwoju demograficznych Polski do 2008 roku*. Materiał dostępny na stronie internetowej: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_LU_podsta_info_o_rozwoju_demograf_polski_do_2008_r.pdf

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.

Erikson, E. H. (1964) Human strength and the cycle of generations. W: E. H. Erikson (red.), *Insight and responsibility: lectures on the ethical implications of psychoanalytic insight* (s. 111 - 157). New York: Norton.

Lanz, M., Tagliabue, S. (2007). Do i really need someone in order to become an adult? Romantic relationships during emerging adulthood in Italy. *Journal of Adolescent Research*, 22 (5), 531 - 549.

Liberska, H. (2007). Współczesny obraz moratorium. W: B. Harwas-Napierała, H. Liberska (red.), *Tożsamość a współczesność. Nowe tendencje i zagrożenia* (s. 25 - 51). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B. (2006). A developmental contextual perspective on identity construction in emerging adulthood: Change dynamics in commitment formation and commitment evaluation. *Developmental Psychology*, 42 (2), 366 - 380.

Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., Beyers, W. (2006). Unpacking commitment and exploration: Validation of an integrative model of adolescent identity formation. *Journal of Adolescence*, 29, 361 - 378.

Brzezińska, A. I., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wylaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą *Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*. *Studia Psychologiczne*, 47 (3), 93 - 109.

Luyckx, K., Schwartz, S. J., Berzonsky, M. D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., Goossens, L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 42, 58 - 82.

Luyckx, K., Schwartz, S. J., Goossens, L., Pollock, S. (2008). Employment, sense of coherence and identity formation: contextual and psychological processes on the pathway to sense of adulthood. *Journal of Adolescent Research*, 23 (5), 566 - 591.

Macek, P., Bejcek, J., Vanickova, J. (2007). Contemporary Czech emerging adults: generation growing up in the period of social changes. *Journal of Adolescent Research*, 22 (5), 444 - 475.

Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego – identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3 (5), 551 - 558.

Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. W: J. Adelson (red.), *Handbook of adolescent psychology* (s. 159 - 187). New York: John Wiley and Sons.

Pulkkinen, L., Nurmi, J. E., Kokko, K. (2002). Personal goals and well – being. W: L. Pulkkinen, A. Caspi (red.), *Paths to successful development* (s. 331 - 352). Cambridge: Cambridge University Press.

Schwartz, S. (2001). The evolution of eriksonian and neo-eriksonian identity theory and research: a review and integration. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1 (1), 7 - 58.

Schwartz, S. J., Zamboanga, B. L., Weisskirch, R. S., Rodriguez, L (2009). The relationships of personal and ethnic identity exploration to indices of adaptive and maladaptive psychosocial functioning. *International Journal of Behavioral Development*, 33 (2), 131 - 144.

Waterman, A. (1999). Identity, identity statuses, and identity status development: a contemporary statement. *Developmental Review*, 19, 591 - 621.

Waterman, A., S. (2007). Doing well: the relationship of identity status to three conceptions of well-being. *Identity. An International Journal of Theory and Research*, 7 (4), 289 - 307.